

DR. MÁRKUS EDINA

**A NONPROFIT SZÉKTOR TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI SZEREPEINEK
VIZSGÁLATA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FOGLALKOZTATÁSI
FUNKCIÓRA**

A civil társadalom újrafelfedezése az 1970-es években figyelhető meg a társadalomtudományi kutatásokban. Egyes kutatók a kelet-közép-európai átalakulás, a kelet-közép-európai országok demokratikus átmenetében betöltött szerepével indokolják ezt, míg mások a jóléti állam válságára adott reakcióként, lehetséges megoldásként tekintenek rá, és ezért tartják a vizsgálatát fontosnak. Számos kutató hívja fel a figyelmet a civil társadalom jelentőségére, különböző megközelítésből, más-más szerepre helyezve a hangsúlyt. Arató (1999) a civil társadalomnak az állami diszfunkciók kontrolljaként való működését emeli ki. A civil szervezeteknek nagy szerepük van a társadalmi kommunikációban és cselekvésekben való részvétel elősegítésében, amely alapvetően meghatározza a demokratikus társadalmi működés minőségét. Putnam (1993a, 2000) társadalmi tőke vizsgálatai kapcsán utal a civil társadalom szerepére. Véleménye szerint az egyének, hálózatok közötti kapcsolat, amely elsősorban a kölcsönösségen és a bizalmon alapul, és a társadalom tagjainak formális civil társadalmi szervezetekben való részvétele, alapjai a társadalmi tőkének. Zapf szerint bizonyos területeken a piac, más területeken a jóléti állam mondott csődöt. Sem a piac, sem az állam nem képes a társadalom tagjainak szükségleteit megfelelően kielégíteni, ennek következtében az informális gazdaság válik meghatározóvá, egyrészt a család és háztartás, másrészt a kis informális csoportok révén (Zapf 1984).

A tanulmányunk célja a nonprofit szektor társadalmi és gazdasági funkcióinak vizsgálatát kitűző hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése, különös tekintettel a szektor gazdasági, azon belül is foglalkoztatási szerepét elemző munkákra. A civil társadalom, nonprofit szektor és nonprofit szervezetek fogalmi kérdései után a nonprofit szektor társadalmi és gazdasági szerepének elemzését célzó hazai és nemzetközi elméleti munkákat tekintjük át. Végül olyan kutatások eredményeit foglaljuk össze, amelyek a szektor foglalkoztatási szerepének vizsgálatára irányultak.

Seligman (1997) szerint a *civil társadalom* szociológiai fogalmának két általános alkalmazási köre ismeretes. Az egyik a politikai szociológia intézmény- és szervezetkutatásához, a másik az értékek, és meggyőződések világához kapcsolódik, tehát analitikai és normatív szemlélet egyaránt megjelenik. Az utóbbi időben az elemző fogalomhasználat az elterjedtebb, amely szerint a civil társadalom a gazdaság és az állam közötti interakció szférájaként értelmezhető, és mindenekelőtt a nyilvánosságból és a különböző szabad társulásokból áll (Arató 1992).

A *civil társadalomnak* nem csak a szervezett formák a részei, hanem az állampolgárok aktív önszerveződése is (például: közösségek informális kezdeményezései, társadalmi mozgalmak, szomszédsági együttműködések stb.). A *nonprofit szektor* a civil társadalom része, de jelentése bizonyos értelemben szűkebb, bizonyos értelemben tágabb, mint a civil társadalomé. Fogalma abban az értelemben szűkebb, hogy nem reprezentálja a civil társadalom egészét (a nem intézményesült informális közösségek, önszerveződő csoportok nem részei). Tágabb a jelentése a civil társadalomnál, mert a nonprofit szervezetek közé számos olyan szervezet (például: közalapítvány, köztestület, közhasznú társaság) tartozik, amely nem állampolgári kezdeményezésre jött létre, tehát kevésbé felel meg a civil társadalom működési kritériumának, a civil, állampolgári szerveződésnek (Bartal 1999:21).

A *nonprofit szervezet* fogalmának meghatározásakor egyaránt érdemes figyelembe venni a jogi és a statisztikai-tudományos definíciókat. A *jogi definíció* szerint minden olyan nem profitcélú szervezet, valamint nem költségvetési gazdálkodást folytató intézmény, a nonprofit szektor részének tekinthető, amelyet az adott országban önálló jogi személyként bejegyeztek. A *tudományos/statisztikai definíció* a nemzetközi kutatási gyakorlatban kialakított kritériumokra épül, amelyek a következők: a profitszétosztás tilalma, a kormányzattól való szervezeti függetlenség, az intézményesültség (jogi személyként bejegyzés), az önkormányzatiság, az önkéntesség valamilyen eleme (önkéntes adományozás, önkéntes munka), s a pártjellegű működés kizárása (Salamon – Anheier 1996). A hazai tudományos/statisztikai fogalomban az önkormányzatiság helyett közcélúság jelenik meg. Összességében megállapíthatjuk, hogy a kutatások – a nonprofit szektor értelmezését illetően – a közkeletűbb jogi értelmezésnél szűkebb és némiképp más terminológiával dolgoznak.

A nonprofit szektor társadalmi és gazdasági szerepének vizsgálata

A nemzetközi szakirodalom egy jelentős része foglalkozik a nonprofit szektor társadalmi és gazdasági szerepének vizsgálatával. Ez a funkcionális megközelítés a nonprofit szervezetek társadalomban, gazdaságban, kultúrában elfoglalt szerepéről, azért fontos, mert lehetőséget teremt a szektor mélyebb elemzésére, megismerésére.

Számos kutató hívta fel a figyelmet a *szervezetek szerepére a demokratikus politikai rendszerek működésében*, valamint a kelet-közép-európai országok demokratikus átmenetében (Molnár 1996; Arató 1999). Putnam (1993b:167) szerint azok a társadalmak, amelyek kiterjedt horizontális társashálózattal rendelkeznek, felhalmozhatják azt az elsősorban bizalmon alapuló társadalmi tőkét, amely a demokrácia alapját képezi. Douglas (1987) a jótékonyág, illetve az önkéntes jellegű csoportosulások szerepét hangsúlyozza a pluralizmus és a sokszínűség kialakításában. Jenkins (1997:8) a civil szféra demokráciában betöltött szerepét négy pontban foglalja össze: a pluralizmus és sokszínűség elősegítése, integratív tényező, a kormány kontrollálója valamint az egyének részvételének elősegítője a közösségi intézmények működésében. Ez a részvétel nem csupán az előbbi három szerep elérésének eszköze, hanem önmagában is érték és cél.

Korten (1996:116) is a civil társadalom *politikai szerepére* helyezi a hangsúlyt. Értelmezésében a civil szervezetek változatos és rugalmas fórumok, amelyeken keresztül a polgárok sokféle érdeket megfogalmazhatnak, illetve hangoztathatnak, helyi igényeket elégítenek ki, valamint követeléseket támaszthatnak a kormányzattal szemben. Oktatási szerepükben alapot teremtenek a demokráciát képviselő állampolgárok képzéséhez, fejlesztik a tagok politikai képességeit, továbbá mindenféle közérdekű kérdésben oktatják a szélesebb néprétegeket. További szerepük, hogy a sajtóval vállvetve őrködnek az állam felett (Aratónál is hangsúlyos ez a szerep). Korten kiemeli az *innovatív társadalompolitikai szerepüket* is. Ezek a szervezetek az értékek alapján létrejövő társadalmi újítások katalizátorai, mégpedig azért, mert megfogalmazznak és kimondanak bizonyos álláspontokat, érvelnek mellettük, és támogatókat szereznek számukra, elősegítve ezáltal, hogy az említett álláspontok végül támogatókat találjanak a politikában is.

A társadalmi tőke vizsgálatával foglalkozó kutatók (Coleman 1986, 1988; 1991; Putnam 1993a, 1993b, 2000; Fukuyama 2000) rámutattak arra, hogy

a civil társadalom aktorai, intézményesült és intézményen kívüli formái részét képezik a *társadalmi tőkét* létrehozó folyamatnak.

Etzioni (1973) elsők között mutat rá a nonprofit szervezetek *speciális ellátó szerepére* a társadalomban és arra a tényre, hogy képesek a piac és az állam pozitív oldalait egyesíteni. Emellett nem a tulajdonos vagy a részvényesek, hanem a közösség érdekeit szolgálják. Továbbá a civil társadalom szervezetei képesek ellensúlyozni, mind a piac, mind az állami szektor hibáit. Etzioni szerint ezek a szervezetek felismerik azokat a területeket, ahol sem a piac, sem az állam nem képes vagy nem akar tevékenykedni, így egy *kiegészítő (szolgáltató) szerepet* is ellátnak.

Kramer (1981) négy kulcsszerepet (innovatív, értékőrző, érdekképviselő, szolgáltató) emel ki, amelyet a nonprofit szervezetek ellátnak, és amelyek véleménye szerint megkülönböztetik más szektorok (állami, piaci) szervezeteitől. *Innovatívak*, új megközelítésekkel, programokkal kísérleteznek, a saját területükön a változások képviselői. Az újításokat a fejlesztés és kipróbálás után gyakran átveszik más szolgáltatók is, különösen kormányzati szervezetek. *Értékőrző szerepet* látnak el a nonprofit szervezetek, mivel elősegítik a különleges értékek megőrzését és elismerik a különböző társadalmi csoportok által kifejezett és terjesztett vallási, ideológiai, politikai, kulturális nézeteket, ezáltal elősegítik a sokféleség megőrzését a társadalomban, hozzájárulnak a pluralizmus és demokrácia érvényesüléséhez. A kormányzati szervezetek a többség igényeit tartják szem előtt, céljuk a választóik megtartása. Az üzleti szervezetek hasonlóképpen nem törekednek speciális csoportok értékeinek kifejezésére, mert a jövedelmezőség az elsődleges. A nonprofit szervezetek e kettővel szemben viszont hangot adnak a kisebbségi és különleges *érdekek és értékek kifejezésének*, képviselik a társadalomban alulreprézantált, diszkriminált csoportok érdekeit, és kritikájukkal, demonstrációjukkal a kormányzati politikákban változásokat ösztönöznek. A kormányzati programok széles rétegek számára nyújtanak szolgáltatást, egységesítettek, a nonprofit szervezetek fontos szerepet játszanak a *közjó és közszolgáltatások közvetítésében, elsődleges szolgáltatók* olyan területeken, ahol sem a kormányzati, sem a piaci szektor nem hajlandó szolgáltatást nyújtani. Egyes területeken kiegészítik a kormányzati és a piaci szolgáltatásokat, ha azok nem elérhetőek bizonyos csoportok számára.

Salamonék szerint (Salamon – Sokolowski – List 2003:20) – hasonlóan Kramerhez – a nonprofit szervezetek több mint pusztán *szolgáltató szervezetek*, mert *képviselési, érték kifejező és közösségépítő* funkciójuk is jelentős.

Szolgáltató tevékenységük sokféle lehet az egészségügyi ellátástól és az oktatástól kezdve a szociális gondozásig és a közösségfejlesztésig. *Képviseleti* szerepük a társadalmi problémák feltárása és nyilvánosságra hozása, az alapvető emberi jogok védelme, valamint egy sor szociális, politikai, környezetvédelmi, etnikai és közösségi érdekkörbe tartozó kérdés megfogalmazása. Az *érték kifejező* funkció által a nonprofit szektor szervezeteinek közvetítésével a legkülönbözőbb – művészi, vallási, kulturális, etnikai, szociális, szabadidős – attitűdök és aspirációk jutnak kifejezésre. Végül a *közösségépítő* szerepüket hangsúlyozzák, a társadalmi tőke megteremtésével a nonprofit szervezetek olyan bizalmi és kölcsönösségi kötelekeket hoznak létre, amelyek a demokratikus politika és a piacgazdaság hatékony működése szempontjából is nélkülözhetetlenek. Az egyesületek munkájában való részvétel során az egyének közösségekbe szerveződnek és elsajátítják azokat az együttműködési normákat, amelyek aztán a politikai és gazdasági életbe is átvihetők.

Zapf (1984) az informális gazdaság jelentőségét emelik ki a modern társadalmakban. Véleménye szerint a jólét megteremtésében bizonyos területeken a piac, más területeken a jóléti állam mondott csődöt, nem képes a társadalom tagjainak szükségleteit megfelelően kielégíteni. Ennek következtében egyrészt a család és háztartás, másrészt az informális csoportok szerepe nőtt meg. Zapf megállapításai a szervezetek *szolgáltató szerepére* utalnak.

A *hazai szakirodalomban* is jellemző téma a nonprofit szervezetek társadalmi és gazdasági szerepének vizsgálata. Több szerző is hangsúlyt helyez a nonprofit jelenség megértésére.

Csanády (1999) a fejlett országokban a piaci viszonyok és a kormányzati tevékenység hiányzó láncszemeinek pótlását, valamint a két szektor szolgáltatásainak kiegyensúlyozását, mint *gazdasági szerepet* határozza meg. Ezen kívül még kiemeli a nonprofit szervezetek alapvetően *politikai* természetű területen játszott fontos *szerepét*. Az állampolgári részvétel szervezeti kereteinek biztosítása területén elsődlegesen politikai, érdekképviseleti, jogérvényesítési, vallási, kulturális, tudományos és szakmai célokat szolgáló közcélú szervezetek tevékenykednek. Ezek egyrészt az állami intézmények tevékenységének állampolgári ellenőrzését végzik, másrészt céljaik megvalósítása vagy népszerűsítése érdekében szolgáltató tevékenységet folytatnak.

Kuti (1998) a nonprofit szervezeteket, *mint a civil társadalom intézményeit* említi, amelyek közvetítenek az állam és polgárai, valamint a gazdasági

hatalom és az állampolgárok között, s ezáltal szerepük hiánypótoló a társadalom életében. A *társadalompolitika formálásában* töltenek be szerepet, a döntéshozók és a politika formálásában jelentős hatásuk van befolyásolási technikáik (kikényszerítés stratégiája, kezdeményező jellegű nyílt érdekérvényesítés, védekező jellegű nyílt érdekérvényesítés, a beépülés stratégiája) révén. Emellett rámutat a nonprofit szervezetek *gazdasági-, jótékonyság- és jövedelem-újraelosztásban játszott szerepére*, valamint a *társadalomlélektani szerepre*.

Az egyesületek, társulatok, vallási gyülekezetek *politikai szerepének* tulajdonítható, hogy mint a helyi társadalom terepei lehetőséget nyújtanak a közéletben való részvételre (Kozma, 1999).

Pavluska (1999:94) *társadalmi-, szociális-, gazdasági-, politikai, ideológiai-, morális szerepeket* különböztet meg. Társadalmi szerepkörükben a nonprofit szervezetek a demokrácia fontos intézményei, megjelenítik a szabadság alapvető jogát, hozzájárulnak a társadalom formálásához, a társadalmi integrációs folyamatok megvalósulásához, a harmonikus társadalmi élet megteremtéséhez, a társadalom testi-lelki egészségéhez. Szociális szerepkörükben hozzájárulnak a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez. Gazdasági szerepkörükben gazdasági teljesítmény előállítói, foglalkoztatók és az újraelosztás fontos intézményei. Politikai, ideológiai szerepkörükben a hatalmi döntések aktorai és befolyásolói, nézetek terjesztői. Morális szerepkörükben értékrendformáló hatásúak a szolidaritás, az önzetlenség, a másokért való felelősségvállalás, az önkéntesség jellemzők mentén, melyek a kezdeti idők óta jellemzik a civil kezdeményezéseket.

A nonprofit szektor foglalkoztatási szerepének vizsgálata

A nonprofit szervezetek *foglalkoztatási szerepe* az utóbbi időben gyakran kerül a tudományos kutatások középpontjába. Ennek háttérében az egész Európában megjelenő foglalkoztatási problémák állnak. A figyelem a rugalmas foglalkoztatási formák és az alternatív foglalkoztatók felé fordul.

Az Európai Bizottság által megbízott kutatócsoport a nonprofit szektor megismerését, országok közötti különbségeit célzó kérdőíves vizsgálatot folytatott le 2300 szervezet bevonásával 1993-ban az Európai Unió akkor 12 országában (Commission of the European Communities 1997). A vizsgálat célja az európai uniós országokban működő nonprofit

szervezetek működésének (a szervezetek munkáját segítő tagok, a foglalkoztatási szerep, önkéntesek, anyagi háttér, tevékenységi területek, hatókör és célcsoportok, a szervezetek által tapasztalt problémák) vizsgálata volt. A szervezeteknél alkalmazásban állók száma jelentős eltéréseket mutatott, a skála a foglalkoztatott nélkül működő szervezettől a több tíz foglalkoztatottig terjed. Átlagban azonban a szervezetek néhány embert alkalmaznak. A foglalkoztatás mértéke nem országoként, hanem tevékenységi területenként jelzett eltérést. Az egészségügyi vagy a szociális szolgáltatások területén működő szervezetek jellemzően több embert foglalkoztattak, mint az emberi jogokért küzdő szervezetek. A mintában szereplő szervezetek 81%-a alkalmazott önkéntes munkaerőt. Az önkénteseket alkalmazó szervezetek számában tagországoként nem volt jelentős eltérés, a fizetett alkalmazottak és az önkéntesek aránya azonban országoként jelentős különbségeket mutatott, a skála 1:1 aránytól az 1:8 arányig terjedt. Sem a tagország mérete, sem a fejlettsége nem hozható összefüggésbe ezekkel az eltérésekkel. Az eltéréseket a változó hagyományoknak, az önkéntes munka szervezetlenségének tulajdonítják. Az önkéntesek száma a tevékenységi területek szerint különbözött, a kultúra és szabadidő vagy az emberi jogok területén tevékenykedők nagyobb mértékben támaszkodtak önkéntesek munkájára, mint az egészségügyben, az oktatásban és a szociális szolgáltatás területein. A 12 uniós ország nonprofit szektorát vizsgálva a kutatók egyértelmű fejlődést tapasztaltak. Hátterében a II. világháborút követő növekedő általános jólétet, a bővülő szabadidőt; Európa legtöbb gazdaságában a '80-as években a szolgáltatások felé való elmozdulást; a közösségi preferenciák megváltozását; újabb szükségletek megjelenését (pl. a környezet és bioszféra védelme, a volt gyarmatok függetlenedését követő segélyezés gyakorlata a '60-as években); a késő '70-es és '80-as években jelentkező foglalkoztatási krízis nyomán az nonprofit szervezetek bevonásával beinduló foglalkoztatási programokat; a változóban lévő európai demográfiai struktúrát nevezték meg (Commission of the European Communities 1997).

Az Európai Bizottság támogatásával létrejött, az európai országokban a nonprofit szektor foglalkoztatásban betöltött jelenlegi és lehetséges szerepének feltárására irányuló kutatás (Third System and Employment) 1998 és 2000 között 3 területet vizsgált: a kultúrát, a környezetvédelemét és a szociális szolgáltatásokat, nyolcvanegy kutatócsoport közreműködésével. A közös megközelítés, értelmezési keret, definíciók

kidolgozása után esettanulmányok, kérdőíves vizsgálatok segítségével vizsgálták a munkahelyteremtést, a jogi és pénzügyi szabályozást, a támogatási programokat a foglalkoztatás területén és azok hatásait, valamint az új technológiákat, foglalkoztatási formákat. *Összefoglaló megállapításaik:* a harmadik szektor szervezetei új szolgáltatásokat fejlesztenek ki válaszul a lokális szükségletekre; számos területen hatékonyabb és költséghatékonyabb megoldásokat kínálnak más területekhez (állam, piac) viszonyítva; több lehetőséget biztosítanak a kísérletezésre; alkalmasak hálózatok, szövetségek építésére, különösen a helyi és regionális fejlesztések területén. Munkahelyteremtő szerepük van, egyrészt közvetett módon a nonprofit szektor kezdeményezésére, másrészt foglalkoztatási és képzési programok révén két formában (átmeneti szerződéses hátrányos helyzetű csoportoknak, gyakran állami támogatással, meghatározott ideig támogatott munkahelyek kialakításával; képző szervezetek programjai hátrányos helyzetű embereknek, amelyeknek a révén nagyobb eséllyel találnak munkát, vagy magasabb szintű készségekkel térhetnek vissza a korábbi tevékenységükhöz) (Campbell 1999; Amato 2000).

A német kutatók eltérő megállapításra jutottak a nonprofit szektor foglalkoztatási potenciálját vizsgáló kutatásaik kapcsán. Strachwitz (1999:30) véleménye szerint az az elképzelés, hogy a nonprofit szektor jelentős munkaadóként jelenik meg, minden reménykedéssel ellentétben reménytelen. Ezzel szemben Prillerék (Priller – Zimmer – Anheier 1999:17) kérdőíves vizsgálata (N=2400) alapján a nonprofit szektor még mindig a foglalkoztatáspolitikai fejlesztés fontos területe, különösen az új szövetségi államokban, azonban a kulturális területen stagnálást, csekély növekedést prognosztizálnak, az önkéntes munka és a szerződéses (megbízásos) foglalkoztatás a legjellemzőbb. A német kutatók a nonprofit szektort vizsgálva 2009-es munkáikban is az utóbbi megállapítást erősítik meg. Az IAB panel (Institut für Arbeitsmarkt für Berufsforschung Betrieb Panel) 1996 és 2008 közötti nonprofit szektor foglalkoztatási adatait vizsgálva kiemelik, hogy az atipikus foglalkoztatási formák a meghatározóak, különösen a részidős foglalkoztatás, valamint a határozott idejű szerződések (Alscher – Dathe – Priller – Speth, 2009; Dathe – Priller – Hohendanner 2009).

A Johns Hopkins Egyetem által végzett foglalkoztatást vizsgáló kutatás (Nonprofit Employment Data /NED/ Project) során folyamatosan adatgyűjtést és elemzést végeznek, hogy átfogó képet kaphassanak az

amerikai nonprofit szervezetekre ható folyamatokról, mint például a nonprofit foglalkoztatás megoszlásának változása, növekedése, a nonprofit és for-profit szektor közötti verseny, a nonprofit területen dolgozók bérének változása nemzeti, államonkénti és helyi szinten. Együttműködve állami nonprofit szervezetekkel a kutatás számos állam nonprofit foglalkoztatásáról jelentést ad ki, amely bizonyítja a nonprofit szektor jelentős gazdasági szerepét országszerte. A jelentések széles körben ismertetve növelik a nonprofit szektor láthatóságát, ismertségét és felvilágosítják a döntéshozókat, a sajtót és a közvéleményt a nonprofit szervezetek gazdasági szerepéről.

A hazai szakirodalomban is megjelennek a nonprofit szektor gazdasági, azon belül *foglalkoztatási szerepét elemző kutatások* (Gyekiczky 1994; Frey, 1997, 2001, 2003, 2007; Zám – Lux, 2001; Zám 2004; Márkus 2008; Nagy – Sebestény 2011; Bartal – Nagy – Sebestény 2011).

A Központi Statisztikai Hivatal a '90-es évek elejétől kezdve évente végez nonprofit szervezeti adatgyűjtést, amely elsősorban a szervezetek alap működési és gazdasági jellemzőinek feltárására irányul. Így a hazai szektor foglalkoztatási jellemzőire vonatkozóan rendelkezésre állnak idősoros adatok. Magyarországon a nonprofit szektorban a foglalkoztatás jelentősen növekedett, de az elmúlt húsz évben nem jelenik meg jelentős foglalkoztatóként a szektor, bár folyamatos növekedés érzékelhető a foglalkoztatottakat illetően. 2010-ben már több mint három és félszer annyi munkavállalónak biztosítottak állást, mint 1993-ban.

Frey (1997:2) szerint a tartós munkanélküliség csökkentéséhez az első gazdaság szereplői nem járulnak hozzá jelentős mértékben. Egy lehetőség a munkaerőpiac főáramlatán kívüli munkahelyteremtés, amely olyan helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket jelent, amelyek személyi szolgáltatások, illetve egy kisebb közösség számára hasznos tevékenységek ellátására irányulnak. Olyan új szolgáltatások, illetve munkák, amelyek speciális foglalkoztatás nélkül nem jöhetnének létre.

Nemzetközi kitekintésben a munkahelyteremtő kezdeményezések két fő típusa ismert, a német második munkaerőpiac és a francia szociális gazdaság modellje. A második munkaerőpiac lényege, hogy intézményrendszerre szövi a hagyományos közhasznú foglalkoztatás szervezőit, és ebből új minőséget hoz létre, a szocio-ökológiai szektort, ami válasz a munkanélküliség jellegének megváltoztatására (Frey 2001:5). Frey a hazai helyzetet vizsgálva a *nonprofit szektor munkáltató szerepét és a munkaerőpiaci orientációjú nonprofit szervezeteket*, valamint a megyei munkaügy

központok által támogatott helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket vizsgálta. Harmincegy esettanulmányt készítettek foglalkoztatási célú nonprofit szervezetek körében, amelyek eddigi működésük sikereit és kudarcaikat, fejlesztési lehetőségeiket, elvárásaikat foglalta össze.

Frey (2007:50) szerint *„foglalkoztatáspolitikai szempontból a nonprofit szektor kettős megközelítésben érdemel figyelmet. Egyfelől, mint munkáltatók, amelyeknek foglalkoztatói szerepe egyre nagyobb. Másfelől, mint program-kivitelezők, amelyek munkavégzési lehetőséget biztosítanak a munkaerő-piacról kiszorult embereknek.”*

Frey (2007:60) megállapítja, hogy *„a nonprofit szervezetek képesek arra – még azok is, amelyek közfinanszírozásban nem részesülnek, hogy zéró profit mellett is nyújtsanak szolgáltatásokat; serkentsék a lakossági igények fizetőképes keresletté válását, továbbá – alacsony költségeiknek köszönhetően – növeljék fogyasztói számát és ezáltal nettó foglalkoztatás-bővülést produkálnak; a kínálat differenciálásával és a költségek csökkentésével felszínre hozzák és formalizálják a rejtett szükségletek egy részét, amelyek enélkül az informális gazdaságban, vagy a családi keretek között végzett nem-fizetett munkák révén találnak meg fedezetüket.”*

Bartalék 2011-es munkájukban (Bartal – Nagy – Sebestény 2011) a nonprofit szektor foglalkoztatási helyzetét vizsgálva átfogó elemzést nyújtanak a foglalkoztatási szerepre irányuló kutatásokról, beleértve a hazai stausztikák elemzését is. Saját vizsgálatukban (amely a KSH 65 ezres állományából 3500-as rétegzett mintán alapult, N=621) azt vizsgálták, hogy mely szervezettípusokban és tevékenységi területeken, milyen foglalkoztatási típusokban, milyen képzettségű munkavállalókat foglalkoztatnak, valamint, hogy milyen elvárások fogalmazhatók meg a nonprofit szektorban dolgozókkal kapcsolatban. Kérdőíves és fókuszcsoportos beszélgetés módszerrel próbálták a válaszadó szervezetek véleményét megtudni a nonprofit szektor foglalkoztatási szerepének erősítésére alkalmas javaslatokról. Ezek közül a bértámogatási pályázatok, a foglalkoztatást támogató pályázatok, valamint a foglalkoztatással járó adminisztratív terhek csökkentése javaslatokat tartották a válaszadók a legmeghatározóbbnak abból a szempontból, hogy leginkább segíthetik a nonprofit szektor foglalkoztatási szerepének erősödését.

Önkéntesség, önkéntes munka vizsgálata a társadalomban betöltött szerepe és a gazdasági szerepe megközelítésében kerül a vizsgálatok középpontjába. Az elmúlt évek hazai kutatásai az önkéntesség mértékét, szerkezetét, motivációit, foglalkoztatás élénkítő funkcióját vizsgálták (Czakó et al. 1995; Czike 2001, 2003; Czike – Bartal 2004). A foglalkoztatási színvonal

növelésének lehetőségeként merül fel a foglalkoztatáspolitikában az alternatív foglalkoztatási modellek alkalmazása.

Összegzés

Összességében mind a társadalmi, mind a gazdasági funkciókat meghatározónak vélik a kutatók. Leggyakrabban az érdekképviselő, közösségépítő és a szolgáltató szerepeket emelik ki.

A témával foglalkozók a 90-es években a szektor gazdasági szerepének hangsúlyozásakor a foglalkoztatásban betöltött szerepét, foglalkoztatás élénkítő szerepét emelték ki és e tekintetben nagy várakozásokkal tekintettek a szektorra. A nemzetközi és a hazai vizsgálatok révén azonban az utóbbi években egy árnyaltabb megközelítés rajzolódik ki a szektor foglalkoztatás-növelő, -élénkítő szerepével kapcsolatban. Elismerik a szektor fejlesztő szerepét a foglalkoztatás szempontjából, de arra is felhívják a figyelmet, hogy ez leginkább speciális ágazatokban, speciális csoportok számára és támogatott programok révén érvényesülhet.